

DATE FURNIZATE DE INVENTARELE LUI ISTVÁN
TÉGLÁS DESPRE UNELE DESCOPERIRI MONETARE
DIN TRANSILVANIA

de IUDITA WINKLER
ANA HOPÂRTEAN

În afara monedelor descoperite pe teritoriul oraşului Turda şi în împrejurimile sale - descoperiri publicate în lucrarea noastră Moneda antică la Potaissa -, I. Téglás a mai achiziţionat pentru colecţia sa 106 piese găsite în alte 32 de localităţi din Transilvania.

Precizarea în multe cazuri a punctelor de hotar unde s-au găsit monedele are o importanţă deosebită pentru topografia aşezărilor antice şi oferă indicii pentru viitoare cercetări arheologice.

Numai în una (nr. XII) din cele 32 de localităţi s-au găsit monede din epoca dacică şi romană. Descoperirea prezintă un interes sporit, deoarece localitatea, situată "extra provincia", nu este cunoscută pînă în prezent prin alte vestigii antice. Dintre celelalte localităţi - toate cu monede din perioada provinciei Dacia -, 17 (nr. I, IV, VI, VII, IX, X, XIII, XIV, XVI, XIX, XXII, XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX şi XXXI) sînt binecunoscute prin alte descoperiri de materiale romane¹, iar 12 (nr. II, III, V, VIII, XI, XVII, XVIII, XX, XXI, XXIII-XXV) se înscriu numai prin însemnările lui I. Téglás pe harta arheologică a Daciei. Una dintre localităţi (nr. XV) poate fi localizată în două judeţe, iar alta (nr. XXXII) n-a putut fi identificată, deoarece denumirii maghiare îi corespund opt localităţi din Transilvania.

I. BAIA DE ARIEŞ (Offenbánya), jud. Alba. În apropierea comunei s-au găsit două monede:

1. Denar, 19 mm, emis de Commodus la Roma, 171/180 e.n. Av. L AVREL COMMODVS AVG. Rv. TR... V... MP III COS II P P. O divinitate şezînd. Cf. C 780 = RIC, 1-2. - A=D 111.
2. Denar, 18 mm, emis de Severus Alexander, la Roma, pentru Iulia Mamaea. RIC, 331 = C 5. - A=D 112.

II. BISTRA (Bisztra), jud. Alba.

1. Denar din aliaj slab, 18 mm, de la Caracalla. Av. ...NINVS PIVS AVG GER... Rv. MONETA AVG. Moneta, şezînd, ţine o balanţă. Cf. RIC, 215, 308. - A=D 138.
2. Denar, 19 mm, de la Severus Alexander, emis la Roma, 231-235. Cf. RIC, 235-236, 238-239. - A=D 137.

III. BIRGHIS (Büirkös), jud. Sibiu.

1. Denar, 19 mm, de la Traian. Av. IMP TRAIANO AVG GER DAC P...

COS III. Rv. SPQR OPTIMO PRINCIPI. O figură în picioare. - A=D 198.

2. O mică monedă de bronz, 18 mm, tocită și ilizibilă; poate de la Caracalla. - T=D 197.

IV. BOGATA DE MUREȘ (Marosbogát), jud. Mureș.

1. Denar tocit, 19 mm. Av. Bustul lui Marcus Aurelius; legenda ilizibilă. Rv. ... PP XX IMP IIII COS III. Zeiță în picioare. A=D 173.
2. Denar, 19 mm, cu marginea ruptă. Av. DI ... FAVS ... A. Rv. AET ... INITA. Aeternitas în picioare. T=D 175.
3. Denar, 20 mm, emis de Caracalla sau Elagabal. Av. ANTONINVS PIVS FEL AVG. Rv. Legenda tocită. Figură în picioare. A=D 172.
4. Denar de potin, 19 mm, emis de Severus Alexander la Roma în 227 e.n. RIC, 70 = C 325. - D 174.
5. Monedă de bronz, 24 mm, poate de la Maximianus. Rv. O divinitate ține în mâna stângă o lance, iar în dreapta, întinsă, o cunună. - A=D 104.

V. BRĂZEȘTI (Berzesd), jud. Cluj. În nisipurile aurifere s-au găsit doi denari de argint:

1. Av. Bustul lui Antoninus Pius. Rv. Un vas. - D 157.
2. Av. Tocit, poate Antoninus Pius. Rv. COS III. Mercur în picioare. - D 158.

VI. CĂLUGĂRENI (Mikháza), jud. Mureș.

Denar, 19 mm, emis de Severus Alexander pentru Iulia Mamaea. Cf. RIC, 340, 343 = C 31, 35. - D 110.

VII. CIUGUDU DE SUS (Felsöfűged), jud. Alba.

În hotar s-a găsit un sestertius de la Traian, 28 mm. Av. IMP ... TRAIAN ... Rv. Din legendă s-a păstrat numai C și O; în exergă S.C. Un cal în galop. - D 114.

VIII. CRIȘ (Keresd), jud. Mureș.

Monedă de potin, 22 mm. Av. IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG. Rv. Ilizibil. - D 113.

IX. DECEA (Marosdécse), jud. Alba.

1. Sestertius, 30 mm. Av. ANTONINVS ... Rv. O figură în picioare. - D 115.
2. Sestertius, 30 mm. Av. ... IVL PHILIPPVS AVG. Rv. PROVIN- CIA DACIA; AN I. Stindardele celor două legiuni. - D 116.
3. Nouă monede romane tocite, cu rondelă mică, de argint; probabil restul unui tezaur monetar. - D 179.

X. DOMNEȘTI (Bilak), jud. Bistrița-Năsăud.

Denar, tocit, 19 mm, emis de Severus Alexander la Roma în 222 e.n. Av. ... M AVR SEV ALEXAND ... RV. PM TR P COS PP. O figură în picioare. Cf. RIC, 5 și urm. - D 171.

XI. FÎNTÎNA (Hidegkut), jud. Brașov.

1. Sestertius, tocit, 29 mm. Av. AV ... Bustul lui Marcus Aurelius. Rv. ... RO ... S.C. O figură șezând. - D 182.

2. Denar, 19 mm, de la Maximinus. Av. ... MINVS AVG. Rv. MO ...
O figură în picioare. - D 183.

XII. HALMAȘD (Halmágy), jud. Sibiu.

1. Drahmă, 17 mm, din Apollonia sau Dyrrhachium. Av. Vacă alăptând vițelul. Rv. În jurul unui patruleter ornamental, litere grecești. - D 193.

2. Denar, 19 mm, de la Caracalla, emis la Roma, 201-206 e.n. RIC, 130 (a). - D 194.

3. Denar, 20 mm. Av. ... AVR PIVS. Rv. Legenda ilizibilă. Victoria ține o cunună. - D 195.

XIII. HOGHIZ (Héviz), jud. Brașov.

1. Monedă de bronz, foarte tocită, 20 mm. Av. ... RVS PIVS. Bustul lui Septimius Severus (?) Rv. PIETAS PVBLICA (descifrare probabilă). O figură în picioare. - D 187. Legenda Rv. este cunoscută numai de pe monedele emise pentru Iulia Domna (RIC, 574, 643), Geta (RIC, 14) și Manlia Scantilla (RIC, 7). Poate fi un hibrid sau fals.

2. Denar de potin, 19 mm, de la Severus Alexander. Av. ... V ... LEXAND. Rv. Complet tocit. - D 188.

De pe teritoriul castrului:

3. Sestertius, 29 mm, foarte tocit. Av. Bustul lui Antoninus Pius. Rv. O figură în picioare. - D 184.

4. Monedă mică de bronz, 18 mm. Av. Bustul lui Marcus Aurelius. Rv. Soldat în picioare. - D 185.

5. Denar, 19 mm, emis de Septimius Severus la Roma sau Laodiceea. Cf. RIC, 123 și 500.

6. Denar de potin, 18 mm, emis de Severus Alexander. Av. IMP C M AVREL ALEXAND. Rv. PR ... S VII. O figură în picioare, ține o lance. - D 196.

XIV. IARA (Alsójárja), jud. Cluj. Din nisipurile aurifere:

1. Denar, 19 mm, de la Severus Alexander emis la Roma în 228-231 e.n. Av. IMP SEV ALEX ... DE ... Rv. ... RIA AVG. Victoriia ține o cunună. RIC, 212-216.

2. Monedă de bronz, 23 mm, foarte tocită. Av. Bustul "Plotinei" (?). Rv. O figură în picioare. - D=B 80.

XV. LUNCA (Aranyoslaka), jud. Alba, din hotarul satului.

Cinci monede romane de argint și de bronz. - D 201.

XVI. LUNCA MUREȘULUI (Kocsárd), jud. Alba.

Monedă tocită de bronz, 21 mm, cu legendă greacă. Av. Bustul unui tânăr. Rv. O figură în picioare. - D=B 33.

XVII. LUPȘA (Lupsa), jud. Alba sau Brașov.

1. Monedă de bronz, 24 mm, poate de la Marcus Aurelius. Rv. Victoriia întinzând o cunună. - D=B 87.

2. Denar, 19 mm, de la Severus Alexander, emis la Roma, 222-228 e.n. RIC, 180. - D 159.

3. Monedă de bronz, 24 mm, foarte tocită. Av. Ilizibil. Rv. O figură în picioare. D=B 89.

Din nisipurile aurifere:

4. Denar, 19 mm, de la Severus Alexander, emis la Roma, 222-228 e.n. Av. ... ALEXANDER PIVS. Rv. RIC, 168=C, 187. - B=D 88.
XVIII. OCOLIȘ (Nagyoklos), jud. Alba.

Monedă de bronz, 24 mm, tocită. Av. ... TONINO ... VG ... PIVS ... Rv. S ... T ... COS III; în câmp S.C. O figură în picioare lângă un altar. - D 156.

XIX. ORHEIUL BISTRITEI (Várhely), jud. Bistrița-Năsăud.

1. Monedă de bronz, 26 mm. Av. M ANTONINVS ... Rv. O figură în picioare. - D 178.

2. Monedă de bronz, 19 mm, tip de denar emis de Septimius Severus la Roma în 206 e.n. RIC, 200. - D 168.

3. Denar de potin, 20 mm, emis de Severus Alexander. Av. ... ALEXAND ... Rv. ... AVG. O zeiță în picioare. - D 169.

XX. ORMENIȘ, jud. Alba.

Monedă de bronz complet tocită, 18 mm, semnalată în ArchÉrt, XXXI, 1911, p.371 (împreună cu una de argint). Av. ... AVRELIVS PIUS AVG PP. Rv. TR P ... COS III ... O figură șezând pe un tron.

- D 178.

XXI. PĂDURENI (Mezőkok), jud. Mureș. În partea de hotar denumită "Klápa":

1. Monedă tocită de bronz, 22 mm, poate de la Antoninus [Pius]. - D=B 55.

2. Monedă de bronz, 29 mm, [sestertius], de la Faustina (poate Faustina Junior). - D=B 52.

3. Denar de potin, 19 mm, emis de Severus Alexander pentru Iulia Mamaea. Av. IVLIA MAMA ... Rv. O figură în picioare. - D=B 54.

4. Monedă tocită de bronz, 29 mm [sestertius]. Av. ... AVGVSTVS... TR P ... Rv. Ilizibil. - D=B 56.

5. Monedă de bronz, 18 mm, foarte tocită. - D=B 53.

XXII. RĂZBOIENI-CETATE (Székelyföldvár), jud. Alba.

1. Sestertius, 29 mm, emis de Traian, 111-117 e.n. Av. IMP CAES NER ... TRAIANO AVG GER DAC PM TR COS VI PP. Rv. Un signum în fața unei figuri ce șade. - D=B 31.

2. Denar de potin, 19 mm. Av. Bustul lui Septimius Severus. Rv. Un călăreț. - D 199.

3. Denar, 18 mm, emis de Severus Alexander. Av. IMP SEV ALEXAND ... Rv. O figură mergând. - D=B 30.

4. Monedă tocită de bronz, 26 mm. Av. IM CAESAR. - D 28.

5. Denar, 18 mm, foarte tocit. Av. Bustul unui tânăr. Rv. O figură în picioare. - D 27 = B 28.

6. Monedă de bronz, 29 mm, foarte tocită. - D 26.

7. Monedă de bronz, 18 mm, foarte tocită. Rv. Se vede un animal, poate elefant. - D=B 29.

8. Monedă de bronz, 17 mm, foarte tocită. D=B 32.

De pe teritoriul "castrului"²:

9. Monedă de bronz, 29 mm, [sestertius], foarte tocită, de culoare gălbuie. A 113 = D 26.

10. Monedă de bronz, 26 mm, [as], de culoare roșiatică. Av. IMP CAES P ... Bustul lui "M. Antoninus" (?). Rv. O figură șezând. - B 27.

XXIII. REMETEA (Torockó), jud. Alba.

1. Denar, 19 mm, emis de Septimius Severus. Rv. Victorie ține o cunună și o ramură de palmier. - D 62.

2. Denar, 21 mm, ca mai sus. - A 131.

3. Monedă de argint, 21 mm, emisă de Gordianus. Rv. O figură în picioare. - D 63.

4. Denar, 19 mm. Av. Tocit. Rv. O figură în picioare. - D 65.

Din șanțul cetății denumit "Forum":

5. Monedă de argint, 19 mm, emisă de Gordianus. - A 132.

În partea de hotar denumită "Tilalmas" a fost descoperit în 1904, cu ocazia dinamitării unor stînci:

6. Denar, 18 mm, emis de Antoninus Pius. Av. ANTONIVS AVG PIVS PP. Rv. TR POT ... COS III. - D 64 = A 126.

XXIV. SARTAȘ (Szártos), com. Baia de Arieș, jud. Alba.

1. Monedă de bronz, 24 mm (tocită), din seria emisiunilor "barbare". Av. Bust. Rv. Un călăreț. - D 200.

2. Monedă tocită de bronz, 19 mm. Av. ... AVG. Poate chipul lui Severus Alexander. Rv. PO ... O figură în picioare. - D 162.

3. Denar tocit, 19 mm. Av. Poate bustul Iuliei Mamaea. Rv. O figură în picioare. - D 164.

4. Antoninian emis de Gordianus III în Antiochia, 238-239 e.n. RIC. 188. - D 163.

XXV. SĂLCIUA DE JOS (Alsószolcsva), jud. Alba.

1. Monedă de bronz, 32 mm, foarte tocită [sestertius], de la Traianus. - D 84 = B 84.

2. Monedă de bronz, 25 mm, foarte tocită, de la Severus Alexander. Rv. S.C. O figură în picioare. - D 85 = B 85.

3. Monedă de bronz, 30 mm, foarte tocită de culoare gălbuie. Rv. S.C. O figură în picioare. - D=B 86.

XXVI. SĂLCIUA DE SUS (Felsőszolcsva), jud. Alba.

1. Monedă de bronz, 24 mm, foarte tocită. Av. Bustul lui Marcus Aurelius. Rv. S.C. Victoria. - D 166.

2. Denar, 19 mm, foarte tocit, de la Septimius Severus. - D 165.

3. Monedă frumoasă de bronz, 30 mm, [sestertius]. Av. IMP M AVR SEV ALEXANDER AVG. Bustul lui Severus Alexander. Rv. ... M TR VI ... P P. O figură mergînd spre dreapta ține o lance și o ramură. - D 167.

XXVII. SIGHIȘOARA (Segesvár), jud. Mureș.

1. Monedă frumoasă de bronz, 19 mm. Av. ... ONINVS AVG. Capul

- lui Antoninus cu cununa de raze. Rv. TR POT XIX, ... S.C. O figură în picioare. - D 190.
2. Monedă de bronz, 19 mm. Av. Bustul lui Septimius Severus, ... PIVS AVG. Rv. PART MAX ... M TP P VIII. Cf. RIC, 176 = C 371. - D 189.
 3. Denar foarte tocit, 19 mm. Av. ... [] ESA AVG. Bustul împărătesei Iulia Maesa. Rv. O divinitate ține o lance. - D 191.
 4. Denar tocit, 19 mm. Av. Poate bustul lui Severus Alexander. Rv. AEQI ... VG. Aequitas în picioare. Cf. C, 9,11,13. - D 192.
- XXVIII. TĂURENI (Mezőtóháti), jud. Mureș.
1. Monedă de bronz, 25 mm, emisă de Severus Alexander. C, 568. - D=B 41.
 2. Monedă tocită de potin, 19 mm. Rv. O figură în picioare. - D 40.
 3. Monedă tocită de potin, 22 mm. Rv. O figură în picioare. - B 40.
Din partea de hotar denumită "Kuretyós":
 4. Denar, 19 mm. Av. ANTONINVS AVG GERM PART R M ... Rv. VIC PAR; IMP III COS III TR P XX. Lîngă o cuirasă, un stindard. - D 39. Avînd în vedere că descrierea este sumară, am putea vedea în această monedă o piesă de tipul celor descrise de C, 648 și 650, emise de Caracalla, un fals sau un exemplar cu legendă greșită.
 5. Monedă de bronz de culoare gălbuie, 22 mm, de la Antoninus. Rv. Victoria ține o cunună și cornul abundenței. - D=B 38.
Din partea de hotar "Káposztás":
 6. Denar, 22 mm, emis de Marcus Aurelius la Roma, 166 e.n. Cf. RIC, 163-164. - A 115. În ArchErt, XXX, 1910, p.354, I.Téglás menționează că dintre monedele ce s-au găsit pe teritoriul comunei el a primit patru de bronz din sec. II-III, dintre care numai una a fost descrisă în inventarele sale, de unde rezultă că cele patru de argint au fost achiziționate ulterior.
- XXIX. UNGRA (Szász Ungra), jud. Brașov.
1. Denar, 20 mm, emis de Septimius Severus pentru Iulia Domna. Av. IVLIA AVGVSTA. Rv. GENERI FRVGIE (sic). Cf. RIC, 546, 636. - D 181. Legenda corectă ar fi CERERI FRVGIF.
 2. Monedă tocită de bronz, 18 mm, de la Severus Alexander. - D 180.
- XXX. UNIREA (Felvincz), jud. Alba.
1. Monedă de bronz de la Traian [sestertius], 32 mm. Rv. O figură șezînd. - D 34 = B 34.
 2. Denar, 19 mm. Av. ... ALEXAND .. AVG IMP VI II (sic). Rv. Victoria cu o cunună. - D 37. Pe moneda lui Severus Alexander nu poate fi titlul de IMP; este fie un fals, fie o transcriere greșită.
 3. Monedă de bronz tocită, 28 mm, de la Antoninus (?). D=B 36.
Din partea de hotar denumită "Liki":
 4. Denar de potin, 19 mm. Av. Tocit, un bust cu barbă. Rv. PROVIDEAT ... COS ... - D 35 = A 114. Probabil este o monedă a lui Clodius Albinus. I.Téglás, în ArchErt, XIX, 1899, p.192, semna-

lează materiale romane și monede provenite din hotarul denumit "Csürszeg" (= cui de șură) și "Vályogvető" (= lutărie).

XXXI. VIDOLM (Vidaly), jud. Alba. Din nisipurile aurifere:

1. Monedă tocită de bronz, 25 mm. Av. ... AVG COS III. Bustul unui tânăr. Rv. S.C. O divinitate în picioare. - D 59 = B 59.
2. Monedă de bronz. Av. ... FAVSTINA. Rv. și diametrul nu sînt precizate. - A 122.
3. Monedă de bronz, 31 mm, [sestertius]. Av. FAVSTINA AVGVSTA. Rv. O divinitate șezînd, cu coif pe cap; lîngă ea un "cîine" (?). - D=B 57.
4. Monedă de bronz, 30 mm, cu legendă greacă. Av. AVT MAV ANT NEI NOC [Caracalla sau Elagabal]. Rv. OVATA. O zeiță, șezînd, ține în mîna stîngă cornul abundenței, iar dreapta pe șold. - D=B 58.

XXXII. TRANSILVANIA - Szentmárton (există opt localități cu acest nume). S-a găsit în partea de hotar denumită "Halom" (=Moviță): Monedă tocită de bronz, 27 mm, poate cu bustul lui Antoninus Pius.

ABREVIERI

- A = Registrul de inventar al colecției lui I. Téglás întocmit în anul 1907, nr.1-132.
- ArchÉrt = "Archaeologiai Értesítő", Budapest, 1869 și urm.
- Av = Avers.
- B = Registrul de inventar al colecției lui I. Téglás întocmit în anul 1907, numerotare nouă, nr.11 și urm.
- C = H. COHEN, Description des monnaies frappées sous l'empire romain communément appelées médailles impériales, ed. a II-a, I-VIII, Paris-Londra, 1880-1892.
- D = Registrul de inventar al lui I. Téglás început în anul 1906, cu subtitlul "Monede romane provenite din Dacia".
- RIC = H. MATTINGLY-E. A. SYDENHAM, The Roman Imperial Coinage, London, I-IV, 1923-1936.
- Rv = Revers.

NOTE

- 1 Vezi D. TUDOR, Orașe, târguri și sate în Dacia romană, București, 1968; Tabula Imperii Romani, Aquincum-Sarmizegetusa-Sirmium, Budapest, 1968; Tabula Imperii Romani, Romula-Durustorum-Tomiș, București, 1969.
- 2 I. TÉGLÁS, în ArchÉrt, XVIII, 1898, p.432, semnaleză: următoarele piese ce nu pot fi identificate în inventare: 1. monede ro-

mane de pe teritoriul "castrului"; 2. monede grecești și romane găsite în via lui István Zichy în timpul rigolării.

**DATES FOURNIES PAR LES INVENTAIRES D'ISTVÁN
TÉGLÁS SUR QUELQUES DÉCOUVERTES MONÉTAIRES
DE TRANSYLVANIE**

Résumé

En dehors des monnaies découvertes sur le territoire de la ville de Turda et de ses alentours, I. Téglás a également acquis, pour sa propre collection, 106 pièces trouvées dans d'autres localités de Transylvanie. Parmi celles-ci, 12 monnaies (nos. II, III, V, VIII, XI, XVII, XVIII, XX, XXI, XXI^{II}-XXV) ont pu être incluses sur la carte archéologique de la Dacie grâce en exclusivité aux données fournies par I. Téglás.